

Sionskerk Heerlen, van kerkgebouw tot uitvaartcentrum

DOOR WERNER H.M.A. NIJSTERS

Het gebouw van de Sionskerk in Heerlerheide werd onlangs verbouwd tot uitvaartcentrum. Voor de auteur, zelf inwoner van Heerlerheide, aanleiding om in de geschiedenis van de Sionskerk te duiken. Hij voerde gesprekken met veel personen die bij de bouw, het bestaan en de 'ondergang' van de Sionskerk betrokken waren. Het is een stukje recente en levende geschiedschrijving.

Het protestantisme rond Heerlen

Vanaf de zestiende eeuw woonden er al protestanten in Heerlen. Hun aantal bleef erg klein, zelfs in de Staatse periode. Na de aanhechting bij Frankrijk nam ook hun invloed op het bestuur af. In 1830 moest dominee Preusser onder zware druk van de katholieke bestuurders van Heerlen afzien van het medegebruik van de Pancratiuskerk. Daarom werd in 1838 door de Hervormde Gemeente een nieuwe eigen kerk aan de Klompstraat gebouwd. De [Belgische] koning droeg bij in de bouwkosten, op voorwaarde dat de protestanten zouden afzien van alle rechten op bezit en gebruik van de Pancratiuskerk.¹ Dit kerkgebouw, 'het Klumpke' genoemd, bleef tot 1932 in gebruik. Rond 1900 telde de Nederlands Hervormde Gemeente in Heerlen ongeveer honderd leden, vaak ambtenaren, marchaussees en enkele Duitstaligen.

Het tijdperk van de steenkoolmijnen brak aan. De streek tussen Kerkrade en Sittard onderging tussen 1900 en 1940 een ware gedaanteverwisseling. De ene na de andere mijn werd aangelegd, er kwamen nieuwe wegen en spoorlijnen en als paddestoelen verzezen overal mijnkolonieën om tienduizenden arbeiders te huisvesten. Die arbeiders kwamen

soms uit het buitenland, maar toch vooral uit Groningen, Friesland, Drente en de Gelderse Achterhoek. Vaak kwamen ze via het Duitse Ruhrgebied in Limburg terecht. In hun geboortestreek waren de bestaansmogelijkheden gering en de steeds groeiende mijnindustrie leek een beter leven te bieden.

Het merendeel van hen waren arbeiders. Er kwam slechts een dunne bovenlaag van intellectuelen mee. De meeste mensen kwamen zonder plan, door niemand gestuurd of begeleid, en nauwelijks opgevangen door gelijkgezinden.²

Mijnkolonieën en deelgemeenten

Gemeentes, mijndirecties en woningverenigingen zorgden voor de huisvesting van de mijnwerkers en hun gezinnen in afzonderlijke wijken, die soms bijna complete dorpen vormden. Zo'n woninggroep werd 'kolonie' genoemd, met de klemtoon op laatste lettergreep]. Kolonieën lagen meestal dicht bij de mijn en ver van de stadscentra af. Ze bestonden uit laagbouwoningen met forse tuinen en hadden vaak een eigen kerk met parochiehuis, verenigingen en andere gemeenschapsverbanden. Het ideaal was om van de mijnstreek één grote groene tuinstad te maken, waar het oude leven zoveel mogelijk

kon worden voortgezet.

Bij de Oranje Nassaumijnen in het noordwesten van Heerlen, kwamen tussen 1908 en 1926 diverse kolonieën tot stand, zoals Beersdal [296 woningen], Husken [242 woningen], Vrank[100 woningen], Musschemig en Grasbroek. In totaal herbergden de genoemde kolonieën eind jaren twintig ongeveer tweeduizend mijnwerkers, afkomstig uit dertien verschillende [voornamelijk Oost-Europese] landen vonden hier een woning. Van deze wijken werden Husken en Vrank in de jaren zeventig afgebroken, Beersdal, Musschemig en Grasbroek bleven gehandhaafd.

De eerste generatie protestantse immigranten werd in het katholieke zuiden als 'vreemde' gezien. Deze nieuwkomers en hun gezinnen kwamen terecht in een andere cultuur met andere gewoonten en hadden uiteraard behoefte aan een plek om samen te zijn. Een plek waar men terug kon denken aan en praten over wat men had achtergelaten en waar men dingen uit de eigen cultuur kon koesteren en behouden. Zeker die eerste generatie heeft zich sterk gemaakt door het oprichten van verenigingen zoals wijkverpleging, een vakvereniging en een zangkoor. Ook stichtte ze eigen scholen om in haar eigenheid te 'overleven', en iets van 'thuis' te bewaren. Behalve een geloofsgemeenschap was het ook een culturele gemeenschap. Samen met de wijken namen ook de protestantse gemeenten in omvang toe.

De Hervormde Gemeente Heerlen

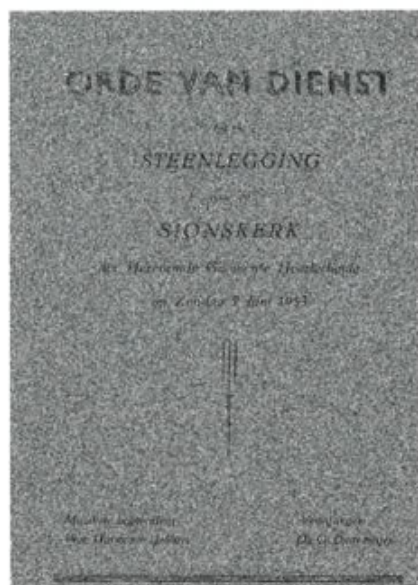
In Heerlen bestond reeds lang een Nederlands Hervormde Gemeente, een 'protestantse voorpost in het Roomse Land'.³ In 1932 kreeg deze gemeente een nieuw kerkgebouw aan het Templesplein.

In de jaren van grote toestroom van mijnwerkers werden echter ook bijeenkomsten buiten het kerkgebouw georganiseerd. Rond 1920 hielden de Heerlense dominees vaker 'huissamenkomsten', bij mensen thuis. Later werden dit soort gelegenheden waarschijn-

lijk vooral in wijkgebouwen gehouden zoals in Beersdal. Het was een door de Oranje Nassaumijnen beschikbaar gestelde 'directie-keet'. De samenkomsten, die Ds. Mol vanaf 1924 in Beersdal hield, vonden hier waarschijnlijk plaats.⁴

In de nieuwe woonwijken die rond de mijnen ontstonden ontwikkelde zich dus al snel kerkelijk leven. In 1933 kreeg het gebied van de huidige Parkstad Limburg, in verband met de snelle groei van het aantal kerkleden, een nieuwe indeling. Er werden vijf buurtgemeenten opgericht: Heerlen [stad], Hoensbroek, Brunssum, Kerkrade en Terwinselen.

Zeer belangrijk was de financiële steun die de Staatsmijnen in die jaren verleenden. Aparte vermelding in dit verband verdient Mr. Dr. W.F.J. Frowein, president-directeur van de Staatsmijnen, die tevens President-Kerkvoogd was van de Hervormde Gemeente. Met steun van de Staatsmijnen werden verscheidene kerkgebouwen gesticht, onder andere in Hoensbroek aan de Kastanjelaan en in Brunssum aan de Venweg. Voor deze buurtgemeenten konden predikanten worden beroepen.

Dominee van den End vertelt hierover: 'Zij [de Staatsmijnen, wn] stelden huisvesting en faciliteiten ter beschikking. Toen was een loods met een torentje erop een kerk. En die werd dan neergezet door de Staatsmijnen. Rond 1930 was het crisistijd en ook de mijnen bezuinigden. Maar de bemoeienis hield zeker niet op. Ze veranderde wel van karakter omdat toen ook die protestantse gemeenten iets 'zelfstandiger' werden. Het betreft hier niet alleen economische onafhankelijkheid. Er was natuurlijk altijd een scheiding tussen de mijnen en de kerk, maar er bleef toch altijd wel ondersteuning. Op het Bodemplein was er vanaf 1920 een pastorie voor de dominee van Brunssum en dat is tot - ik geloof - 1950 een huurwoning geweest van de Staatsmijnen. Dat bedoel ik met facilitering; er moest een pastorie komen en dus werd een van de opzichterswoningen bestemd als pastorie. Er moest een kerk komen, en dus werd een loodsachtig geheel neergezet aan de Venweg in Brunssum. In Heerlerheide was er een soort wijkgebouw en jongerencentrum - 'Jong Nederland' werd dat genoemd - [in de bocht Kampstraat-Anjelierstraat, wn] ook gefaciliteerd door de Staatsmijnen.'⁵

Nieuw-Einde

Met de uitbouw van de mijnindustrie bleef het aantal protestanten in diverse gezindten groeien. Ten noordoosten van Heerlerheide werden nieuwe woonwijken gesticht zoals Nieuw-Einde en Versliënbosch. Deze wijken werden kerkelijk ingedeeld bij Brunssum, terwijl het dorp Heerlerheide zelf deel bleef uitmaken van kerkelijk Heerlen. Het gebied Nieuw-Einde maakte ook gebruik van het gebouw van wijkcentrum 'Jong Nederland'.

Voor de predikant van Brunssum, ds. L. Th. Wieten, werd het een hele opgave om naast zijn taak in Brunssum ook aandacht te besteden aan Nieuw-Einde. Hij kreeg daarom assistentie van de hulpprediker en godsdienstonderwijzer B. Dijkstra uit Hoogeveen. Deze was al sinds 1 november 1921 in

OP HET WRACKE HOUTEN KERCKESKE VAN HOENSBROECK

Dits Hoensbroecks bouten Kerk, waerin Gods zegen,
 Uit 's Dienaers mond klinck der gemeente tegen.
 Nu draegt men, zegt 't Apostelwoord, den scbat,
 Naer Gods bestel, wel in een aerden vat.
 Maer hier, in 't land der coof, dat Christlyk Neerland 't weet,
 Schuyft Godes costlich woord in een cranehe bouten heet.

Dit 'wracke houten kerckske' werd gebouwd met steun van de Staatsmijnen. Deze briefkaart werd gebruikt in het kader van de geldinzamelingsactie voor een nieuwe kerk. Op de achterkant is het gironummer van de Kerkvoogdij van Hervomde Kerk Gemeente Hoensbroek vermeld.

Foto: Collectie Jansen

Heerlen belast met de taak catechisatie te geven en zieken te bezoeken. Broeder Dijkstra, zoals hij beter bekend stond, werkte onder ds. Wieten en vestigde zich aan de Spoorstraat te Brunssum. Hem werd vanaf

1 juli 1924 de geestelijke verzorging in al haar facetten van Nieuw-Einde toevertrouwd. Daarmee werd hij samen met anderen, onder wie de maatschappelijk werkster mevrouw Zwart, de grondlegger van Hervormd Nieuw-Einde. In de eerste kerkdienst in Nieuw-Einde waarin broeder Dijkstra voorging, waren er welgeteld zes toehoorders. Door de grote trouw en toewijding waarmee hij werkte, mocht hij een gestage groei van de gemeente beleven. In de loop der jaren raakte op zondagmorgen het hele zaaltje gevuld met kerkgangers. Zo kon het gebeuren dat broeder Dijkstra bij zijn zilveren jubileum op 1 juli 1949 een cadeau kreeg aangeboden [een Solex] door een aantal bloeiende verenigingen op kerkelijk en aanverwant terrein in Nieuw-Einde. Die verenigingen waren: Vrouwenvereniging 'Eben-Haëzer', Christelijk Gemengd Koor 'Euphonia', Kinderkoor 'De Zangvogeltjes', Mandolineclub 'Jong Leven' en de Protestantse Christelijke School 'Juliana'.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog, toen er weer een grote toevloed van mijnwerkers op gang kwam, ontstonden plannen om Heerlen kerkelijk weer een nieuwe indeling te geven die meer moest aansluiten bij de nieuwe bevolkingssituatie. In 1950 werd die indeling een feit; Heerlen kreeg drie kerkelijke 'wijken'. Wijk 1 werd gevormd door Heerlen-stad, wijk 2 door Meezenbroek en Schaesbergerveld [en Schaesberg], wijk 3 bestond uit Heerlerheide en de erbij aansluitende kolonieën. In overleg met de kerkenraad van Brunssum werd besloten Nieuw-Einde en de Maria Christinawijk bij wijk 3 in te delen. Voor elke wijk kon een predikant beroepen worden. Zo werd op 10 december 1950 Ds. Duitemeyer beroepen voor wijk 3, en op 17 december 1950 Ds. Jalink voor wijk 2.

Ds. Duitemeyer herinnert zich de gang van zaken: 'Ik zat nog in militaire dienst als legerpredikant en was al een half jaar in Holland. [Hij was teruggekomen uit Indonesië, wn]. Het werd tijd dat ik ergens beroepen werd. Er

waren weinig vacatures, de synode verleende geen enkele steun en vele kerkenraden bleken huiverig te staan tegen over die – zo vreesden zij – ruige legerpredikanten. Zo reisde ik naar Heerlen – niet bepaald enthousiast – om in de kerk op het Templesplein op beroep te preken. Ik logeerde bij de aimabele ds. Postma. 's Avonds vroeg hij mij waar ik over zou preken. 'O, nee' was zijn reactie, 'dat is veel te zwaar voor hier!' Toen ik vertelde dat ik de week daarvoor in een jeugdendienst was voorgegaan, werd hij enthousiast. Hoewel ik de tekst uiteraard niet bij me had, liet ik me overhalen om die preek te houden. Dat ik me liet overhalen had ongetwijfeld te maken met zijn enthousiasme. Toch dacht ik; het zal wel weer niks worden. Maar het werd wél wat! Hoewel er nog een predikant op hun lijstje stond om 'gehoord' te worden, kreeg ik diezelfde week bericht dat ze mij wilden beroepen. Mijn opdracht was; een nieuwe wijkgemeente creëren, bestaande uit Husken en Beersdal enerzijds en uit Nieuw-Einde en de Maria Christinawijk, die kerkelijk gezien tot Brunssum behoorden, anderzijds bouwpaastoor zijn.'

Ds. G. Duitemeyer nam het beroep dat op hem gedaan werd aan en op zondag 10 december 1950 deed hij zijn intrede. Omdat de ruimte van 'Jong Nederland' hiervoor te klein was, vond deze plichtigheid plaats in de kerk aan het Templesplein in Heerlen. 'Voorlopig werd er gekerkt in 'Jong Nederland'. Al gauw waren er zoveel gelovigen, dat de lesenaar op het podium moest, maar dat betekende dat niet elke dominee uitgenodigd kon worden om in dit gebouw voor te gaan; grote [lange, red.] dominees konden er niet staan.'

Het was de bedoeling dat de gemeentelieden uit Beersdal ook in Nieuw-Einde naar de kerk zouden gaan. Er werden aparte bussen voor ingezet. Ds. Duitemeyer: 'Dat het zaaltje daar te klein werd had ook te maken met de kerkgangers die met de bus kwamen. 'Jong Nederland' lag namelijk in Nieuw-Einde aan de uiterste rand van die derde gemeente. Ik vond de LTM bereid om gratis, een bus te laten rijden door Husken en Beersdal. Een

Na een actieve inzamelingsactie vond op zondag 7 juni 1953 de 'eerste-steen-legging' plaats van de Sionskerk. De muzikale omlijsting van dit feestelijke gebeuren werd geboden door Protestantse Harmonie Juliana, hier nog druk in gesprek met het organisatiecomité.

Foto: Collectie Halmans

ouderling zat naast de chauffeur om aan te geven waar hij moest stoppen en ... claxoneren. Later werd dit een vast punt in de IJsselstraat.' Het zaaltje in 'Jong-Nederland' was niet berekend op zo'n toeloop en daarom werd er toen ook een tweede dienst ingelast. De vaste kerkbezoekers moesten er wel aan wennen, als de buspassagiers nogal uitgelaten en dus luidruchtig binnenkwamen. Maar de gezamenlijke busrit was wel een extra stimulans voor de saamhorigheid van de kerkgangers. De gedachten gingen al spoedig uit naar een eigen kerkgebouw in plaats van 'Jong Nederland'.

Voorbereiding van de bouw van de Sionskerk

Ds. Duitemeyer: 'Gelet op het snel te klein worden van 'Jong Nederland' zette ik haast achter de plannen voor de bouw van een kerk in het midden van de wijk. De Centrale Kerkenraad was het met die haast niet eens.⁶ En

dat betekende dat onze kerkenraad vrijwel alles alleen moest doen; een plek zoeken, een bouwplan maken et cetera et cetera. De Centrale Kerkenraad wilde een kerk met 800 zitplaatsen. Wij vonden dat teveel en te duur. Iedere kubieke meter was er een. Wij wilden liever een kleinere kerk met twee ochtenddiensten. De dominee hoefde je voor die tweede dienst niet méér te betalen. En met speciale diensten [trouwerijen en begrafenissen] zou een en ander intiemer zijn dan in zo'n bakbeest van een grote kerk. Dankzij het vele werk van talloze vrijwilligers, werd het benodigde geld bijeen gebracht. Ook ik, een professionele bedelaar, kreeg van een gemeentelid een auto te beschikking om het land in te trekken. Dat bracht ongelooflijk veel geld op. Een man, die niet kerkelijk meelevend was, bood zelfs voor elke gulden die een gemeentelid gaf één gulden, tot een maximum van fl. 3000. En dat maximum werd royaal gehaald. Wat de bouw betreft, het volgende; Ik weet niet meer hoe we

aan die architect kwamen, maar het was niemand minder dan ir. Wegener van Heeswijk, die de restaurateur was geweest van het paleis op de Dam en die tijdens onze bouwperiode hoogleraar werd aan de TH te Delft.'

Allerlei activiteiten werden op touw gezet om geld in te zamelen. De heer Ph. Westphal herinnert zich: 'We hebben bijvoorbeeld fabrikanten aangeschreven en die stuurden ons producten en die verkochten we naast de rommelmarkt en de meubelen. [...] Dominee Duitemeyer was een aartsbedelaar en een fantastische werker. Die sprak de mensen aan om geld en hij wist precies hoeveel hij bij iedereen kon vragen. Zijn eisen waren verbonden aan de welstand die hij bij de mensen zag. Iemand met een dikke beurs vroeg hij fl. 500 aan iemand die het niet zo breed had misschien fl. 25. Maar hij werkte zichzelf ook dood. Als wij aan het schrijven waren, dan schreef hij ook; als wij tafels sjouwden, enzovoort enzovoort.'

De bazar

Al in 1951 werd er een brochure rondgestuurd om mensen 'gevoelig' te maken voor de Bazar. Drie dagen zou die duren en wel van 15 tot en met 17 november. De oproep om een bijdrage in natura of geld werd gesteund door een commissie van aanbeveling. Die bestond uit niemand minder dan Mr. E.H. Bisschop Boele [directiesecretaris van de Oranje Nassau mijnen], Mr. Dr. W.F. Frowein [oud president-directeur van de Staatsmijnen], M.F.G.M. van Grunsven [burgemeester van Heerlen], H.H. Wemmers [minister van Verkeer en Waterstaat] en de drie Hervormde predikanten van Heerlen te weten ds. H. Boiten, ds. A.C. Jalink en ds. G. Duitemeyer. Men schroomde zelfs niet om aan het Koninklijk Huis een bijdrage te vragen. En met succes; er werden artikelen ten behoeve van de bazar gestuurd en op-

UITREIKING LOONKAART						
Nr. en NAAM <i>Duitemeyer G. 1.59</i>						
1951	VOORBETALINGEN					Eindbetaling
	I	II	III	IV	V	
Jan.						
Febr.						
Maart						
April						
Mei						
Juni						
Juli						
Aug.						
Sept.						
Oct.						
Nov.						
Dec.						
1952						
Jan.						

1951 LEGITIMATIEKAART

Naam en voorl.: *Duitemeyer G.*

Geboortedatum: *14.6.17*

Datum van indiensttreding: *12.9.52*

Handtekening van de houder: *Duitemeyer*

N.V. ORANJE-NASSAU MIJNEN, HEERLEN
MIJN O.N. IV

Werk N^o: *000887*
59

Deze kaart dient stendig te worden bewaard en moet bij ontslag worden ingeleverd.
Op vertoon van deze legitimatiekaart wordt verlof verleend en wordt de loonkaart uitgereikt.
Bij het begin van het nieuwe jaar wordt tegen inlevering van deze kaart een nieuwe verstrekt.

Model A 33e 20-11-50-45702

Dominee Duitemeyer besloot in 1952 een paar weken in de mijn te gaan werken om zo te ervaren onder welke omstandigheden zijn gemeenteleden elke dag moesten werken. Dit gebaar werd erg gewaardeerd door de mijndirectie.

dracht gegeven om voor fl. 50 artikelen van de bazar te kopen voor de koningin.

Door dit soort acties en het zeer regelmatig inzamelen van dubbeltjes en kwartjes, wist de bouwcommissie van de nieuwe gemeente het forse bedrag van maar liefst fl. 40.000 bijeen te brengen.

De bouw

Naast de hooggelegen begraafplaats aan de Kampstraat kon een braakliggend stuk grond worden aangekocht. De bouw werd aanbesteed voor fl. 80.000. Dat bedrag bleek te laag voor de aannemer, die tijdens de bouw faillissement moest aanvragen. Desondanks kon toch op zondag 7 juni 1953 de 'eerste steen legging' plaatsvinden. Veel gemeentelieden hebben hun steentje letterlijk bijgedragen, want in een half jaar was de bouw voltooid. De kerk is zover naar achteren gebouwd omdat de heer Westphal als mijnopzichter wist, dat er aan de voorkant aan de Kampstraat een schol ligt, begrensd door steringen. Omdat langs de steringen bewegingen plaatsvinden is het beter daar niet op te bouwen. Ds. Duitemeyer: *'Ondanks de snelheid van de totstandkoming van de kerk, liep alles niet altijd gesmeerd. Ik heb zelf nog stenen moeten halen met een vrachtwagen in Susteren, omdat die leverancier er op stond dat de dominee in eigen persoon die stenen kwam afhalen. Maar daar bleef het niet bij. Plavuizen moesten worden gelegd, tegels moesten nog worden gezet et cetera et cetera. En het was al eind november. Ik heb me toen gewend tot ir. Raedts. En die heeft toen voor mensen gezorgd die een en ander gefixt hebben. Met man en macht is er gewerkt. Zelfs 's nachts. En het kwam klaar voor de geplande datum van inwijding in december. Natuurlijk kwam er een pittige rekening waar ik van schrok. Ik had immers op eigen verantwoording contact gezocht met de ON. Maar in een gesprek met ir. Raedts liep het goed af. Wij hoefden slechts de materiaalkosten te betalen. En verder zorgde de ON nu voor houten banken*

Ds. G. Duitemeyer, predikant van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Heerlen van 1950-1956.

Stadsarchief Heerlen, fotocol. nr. 7205

in de kinderkerk en een tiental zes-armige kandelaars aan de wanden van de kerk. En dat allemaal gratis. De kerkklok werd geschonken door twee dames uit een andere wijk.'

Nu moest de kerk nog een naam hebben. Duitemeyer: *'Aan de naamgeving van de kerk mocht ieder gemeentelid meedoen. Op een avond kwam een van hen op het spreekuur met de naam 'Johannes'. Toen ik informeerde of hij zo'n voorliefde had voor deze discipel, zei hij: 'O, nee, maar ik heet zelf Johannes.' En dat in volle ernst! Maar het werd Sionskerk. Die naam werd aangedragen door een groep soldaten met wie ik in Indonesië gediend had. Zij stuurden een gift met als bijschrift: 'Voor de Sionskerk'. En die naam werd het.'*

De kerk in gebruik

De grote dag was woensdag 23 december 1953. Om half drie 's middags werd de Sionskerk in een korte plechtigheid door de bouw-

De Sionskerk werd gebouwd aan de Kampstraat te Heerlerheide. Na een half jaar hard doorwerken kon op 23 december 1953 de eerste kerkdienst plaatsvinden.

Foto: Collectie Halmans

commissie overgedragen aan de Kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente te Heerlen en 's avonds om zeven uur vond de eerste kerkdienst met inwijding en ingebruikname van de Sionskerk door de Hervormde Gemeente Heerlerheide plaats. Voor de instandhouding en het onderhoud van de kerk zorgden de gemeenteleden zelf. Dhr. Schuler, koster van de laatste 23 jaar vertelt: 'Vrijwilligers deden veel werk, zoals het maken van hekwerken, schilderen en het maken van een pad voor invaliden.' Ook de bazars draaiden op vrijwilligers, vertelt dhr. J. Halmans; 'Die bazars waren een happening op Heerlerheide. Er waren heel wat andere gemeenten die er jaloers op waren. Maandags werden de tenten opgezet. Je moest naar elk adres dat je opkreeg, zelfs tot in Duitsland. Dat was best veel werk, maar je had er ook voldoening van. Zeker als er vrijdagavond geteld werd. Als de opbrengst goed was, dan werd er zaterdagochtend het klokje

geluid. Als we aankwamen en we hoorden het klokje, dan wisten we, we zitten boven een bepaald hoog bedrag. Dat is één keer gebeurd.'

Het was een hechte gemeenschap met een hardwerkende dominee. Om te weten wat een mijnwerker meemaakte, ging ds. Duitemeyer zelfs ondergronds. 'Omdat verreweg het grootste deel van de wijk gevormd werd door mijnwerkersgezinnen, besloot ik om een paar weken in de mijn [ON IV] te gaan werken. Dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Ik moest niet alleen toestemming hebben van de mijndirectie, maar ook van de vakbonden. En vooral de laatste waren tegen. Ze vonden het gevaarlijk dat ik niet de gewone weg bewandelde, eerst enige tijd bovengronds, dan enige tijd in de gangen en pas daarna écht aan de kool. Uiteindelijk gingen ze akkoord. Maar achteraf hadden ze gelijk. Het was inderdaad gevaarlijk. Tot twee keer toe in de drie weken

dat ik als hulphouwer ondergronds werkte, ontsnapte ik aan een ernstig ongeluk, dat kon ontstaan door mijn onkunde. Het enige dat ik aan die drie weken overhield was, dat ik nog dagenlang een zwarte zakdoek had als ik mijn neus snoot. Nee, dat was niet het enige resultaat. Ten eerste had ik meer inzicht gekregen in het geheimzinnige werk dat veel van mijn gemeenteleden dagelijks moesten doen. Ten tweede werd deze poging om beter te leren begrijpen, door velen gewaardeerd. En last but not least werd dit door de mijndirectie zo hooglijk gewaardeerd, vooral door ir. Raets, de president-directeur van de ON dat onze gemeente daar al die jaren profijt van had, denk maar aan de bouw van de kerk. Maar ikzelf ook, door bemiddeling van de heer Westphal kreeg ik net zoveel kolen en brandhout als ik nodig had. Een aardige bijdrage aan mijn salaris.'

Onder de stimulerende aanwezigheid van Ds Duitemeyer bleef het oude 'met vereende krachten en doorzetten' het kenmerk van deze nieuwe gemeente. Er kwam een bloeitijd in de vijftiger en zestiger jaren. In 1970 moest zelfs worden uitgebreid. Aan de consistoriekamer werd – over de hele breedte van het gebouw – een aanbouw neergezet, die de Sionshaven werd gedoopt. In 1968 telde men 100 kerkgangers, 20 kinderen op de zondagsschool en 32 catechisanten.

De kerk werd niet alleen gebruikt voor diensten. Er vonden ook vergaderingen plaats en de talrijke verenigingen vonden er hun ruimte, de bejaarden kwamen er bijeen en de jeugd werd er opgevangen. Er was – zeker tot begin jaren negentig – op dinsdagavond een groot jeugdwerk voor protestanten en katholieken. Ze konden er onder andere darten, pingpongen, sjoelen en kaarten. *'Op die avonden werd echt niet geprobeerd om zieltjes te winnen. Het was puur jeugdopvang, een soort buurthuis. Soms waren er wel 80 kinderen. Eén consumptie gratis, en voor een paar centen snoep'*, zo vertelt dhr T. Schuler, toenmalig koster van de Sionskerk.

Daarna kwam – zoals overal elders – ook

hier een teruggang, door de mijnsluitingen eind zestiger jaren en door de verregaande ontkerkelijking in de zeventiger en tachtiger jaren.

Treebeek en Heerlerheide

Op 1 januari 1978 werd de Hervormde Streekgemeente Zuid-Limburg-Centrum opgericht, bestaande uit de hervormde gemeenten Brunssum-Schinveld, Treebeek, Hoensbroek-Nuth en Heerlerheide. Omdat noch Heerlerheide noch Treebeek een full-time predikant kon betalen werd besloten deze gemeenten samen te voegen. Er ontstonden dus drie gemeenten; Brunssum-Schinveld, Hoensbroek-Nuth en Treebeek-Heerlerheide, die een zekere mate van zelfstandigheid hadden maar de drie predikanten gezamenlijk betaalden. De eerste en enige beroepen predikant voor de gemeente Treebeek-Heerlerheide is ds. J.P. Broeder geweest [intrede op 8 februari 1981 in de Immanuelkerk aan de Horizonstraat], die samen met zijn echtgenote, mevrouw M. G. Broeder-Schaap met liefde in de arbeiderswijk Heerlerheide heeft gewerkt. In de Sionskerk nam hij op 10 juni 1987 afscheid.

Toen in de jaren 80 bleek, dat ook de kosten voor drie predikanten niet meer konden worden opgebracht, werd met ingang van 1 januari 1988 [vooruitlopend op een later samengaan met de Gereformeerde Kerk van Treebeek] de Streekgemeente omgezet in de [Centrale] Hervormde Gemeente Zuid-Limburg-Centrum. Deze bestond uit twee wijkgemeenten Brunssum-Schinveld-Heerlerheide en Treebeek-Hoensbroek-Nuth. Voor de gemeente Brunssum-Schinveld was ds. A.W.J. van den End in 1981 beroepen. Nu werd hij dus ook predikant voor Heerlerheide. Hij is er gebleven tot zijn emeritaat in 1995.

Vanaf 1989 werd de Sionskerk in Heerlerheide ook gebruikt door de Newlife Christian Power House of Prayer. Het waren Amerikanen, die vooral afkomstig waren uit de zuidelijke staten van Amerika, en die werk-

zaam waren bij AFCENT, later AFNORTH. Zij gebruikten het gebouw in steeds grotere mate, voor kerkdiensten op zondagmiddag en door de week voor vergaderingen, bijeenkomsten en bijbelondericht. De sfeer was er altijd heel feestelijk. *'Hoe ze precies bij ons terechtgekomen zijn weet ik niet meer. Maar via via kwam op gegeven moment de vraag voor gebruik van het kerkgebouw bij ons op tafel. Zij waren in den vreemde en zochten een toevluchtsoord, en wij hadden een kerkgebouw over. Ze vroegen of ze gebruik konden maken van onze faciliteiten. Ik ben er altijd heel erg voor geweest om gastvrijheid te verlenen. Ze hebben daar tot het einde toe gebruik van gemaakt,'* vertelt Ds. van den End hierover. Deze Amerikanen van de Newlife Christian Power House of Prayer hebben het langst gebruik gemaakt van het gebouw, namelijk tot 1 juli 1999.

Overbodige gebouwen

Inmiddels was het project *Samen Op Weg* gestart, waarbij de Hervormde Gemeenten Hoensbroek-Nuth en Treebeek-Brunssum-Heerlerheide samengingen met de Gereformeerde Kerk Treebeek. Er werd een nieuwe gemeenschap gevormd onder de naam *Verenigde Protestantse Kerken*. Dat is tot nu toe een federatie van kerkgemeenschappen, die uiteindelijk tot een definitieve fusie zal leiden en op 1 mei 2004 zijn beslag zal krijgen. Dit samengaan van kerkelijke gemeenten maakte een aantal kerkgebouwen overtuilig. Er volgde een moeilijk proces, want niemand wilde zijn eigen kerk kwijt. In 1993 gaf men opdracht tot een onderzoek naar de mogelijkheden en in oktober van dat jaar was het rapport klaar. In maart 1994 viel er een besluit: de kerken worden gesloten en verkocht, we gaan één nieuwe bouwen en de Sionskerk blijft nog 5 jaar open. Per 1 januari 1996 werd een federatieovereenkomst van kracht, waarin bepaald werd dat de Kruiskerk de 'hoofdkerk' van de Verenigde Protestantse Gemeenten zou zijn en de Sionskerk

de 'bij-kerk'. Er was weinig animo bij de gemeenteleden om de speciale diensten, die nog wel twee keer per maand in de Sionskerk werden gehouden, bij te wonen. In die tijd dacht men nog erg lokaal en mensen uit Brunssum of Hoensbroek gingen niet naar Heerlerheide. Reeds aan het eind van 1996 viel – kerkelijk gezien – het doek voor de Sionskerk. Er werd nog een bazar georganiseerd waar veel 'huisraad' uit de verkochte kerken te koop werd aangeboden ten behoeve van de financiering van de nieuwe kerk. Ook het orgel van de Sionskerk zou worden verkocht. De projectontwikkelaar die de kerk kocht eiste dat het gebouw 'schoon', dat wil zeggen zonder orgel werd opgeleverd. De Sionskerk had dit orgel in 1953 overgenomen van de Nieuwe Gereformeerde Kerk, die toen zelf een nieuw orgel aanschafte. Daar had men spijt van toen ze hun oude orgel nog eens konden beluisteren in de Sionskerk. De restauratie, uitgevoerd door de toenmalige predikant van de Evangelisch Lutherse Kerk in Heerlen, die orgelbouwer was geweest, en vooral de nieuwe windmachine hadden een wonder verricht. Het was een schitterend orgel geworden, dat altijd goede diensten heeft bewezen. Nu zou het een laatste dienst bewijzen, door veel geld op te brengen voor de nieuwe kerk. De heren Halmans en Hoogendoorn hebben het orgel afgebroken, om de pijpen op de bazar te verkopen. De gedachte was dat er belangstellenden te vinden waren die de pijpen als decoratie binnenshuis of eventueel in de tuin wilden plaatsen. Verwacht werd dat de honderden pijpen heel wat zouden opbrengen. Dat ging echter niet zonder problemen. Dhr. Halmans: *'Vandalen hadden ingebroken in het kerkgebouw en huisden er vaak. Wij dachten, we halen die pijpen uit de kerk en leggen ze in de garageboxen. [...] Maar, in die boxen werd ook ingebroken. We hadden daar ook een karretje staan. Daar hebben ze alles op geladen en toen was het weg. De dader is wel gevonden evenals de plaats waar het gestolen goed lag. Uiteindelijk is alles dus goed afgelopen. De*

laatste bazar in de Sionskerk was, zoals alle voorgaande, een succes.'

Voor de verkoop van de kerk zijn onderhandelingen gevoerd met diverse partijen, onder andere met een projectontwikkelaar [de ro-groep] en met de gemeente Heerlen. Men wilde een bepaalde prijs voor de kerk behalen, want daar was de begroting van het nieuwe gebouw mede op gebaseerd. Omdat de gemeente uitermate terughoudend was, is men verder gegaan met de projectontwikkelaar, die uiteindelijk wél de prijs betaalde. Over de bestemming van het pand gingen de wildste verhalen rond. Gemeenteraad en buurt lagen dwars en uiteindelijk heeft de gemeente Heerlen het gebouw van de projectontwikkelaar teruggekocht.

Begin 1997 waren de financiën rond voor de nieuwe kerk. In december 1998 werd de Pelgrimskerk in gebruik genomen. Sindsdien worden alle diensten gehouden in dit mooie gebouw in Treebeek.

Een uitvaartcentrum als nieuwe bestemming

Het kerkgebouw had, zonder nieuwe bestemming, geen toekomst. Die nieuwe bestemming kwam er toen het echtpaar Mok-Schillings een verzoek indiende bij de gemeente Heerlen om er een uitvaartcentrum te mogen vestigen. In oktober 2001 begon de verbouwing en op 19 april 2002 gingen de deuren van de voormalige Sionskerk weer

open, nu als entree tot 'Uitvaartcentrum Heerlerheide eo'.

Velen die in vroegere jaren de Sionskerk als 'hun' kerk beschouwden, soms omdat ze er persoonlijk en letterlijk hun steentje aan hebben bijgedragen, zijn bijzonder blij dat door de nieuwe bestemming het gebouw behouden blijft.

Noten:

1. A.M. POSTMA-VAN LEEUWEN [e.a.], *Uit de geschiedenis van de Hervormde Gemeente van Heerlen, 1649-1949* [Zaltbommel 1949], 36.
2. H.G.M. DERKS [samensteller], *Met betrekking tot Limburg. Röntgenfoto van een gewest* [Amsterdam 1966]
3. *Hervormde Gemeente Heerlen, 1649-1949*, 45.
4. *Idem*, 44.
5. Behalve met Ds. van den End sprak de auteur ook met Ds. Duitemeyer, Ir. K. Hoogendoorn, J. Halmans, Ph. Westphal en T. Schuler, allen nauw betrokken bij de Sionskerk.
6. De Centrale Kerkenraad is het overkoepelend orgaan van een Centrale Gemeente, bestaande uit meerdere wijken.

Overzicht van de dominees die aan de Sionskerk verbonden zijn geweest:

Broeder Dijkstra 1930-1950 [vanuit Brunssum]
Ds Duitemeyer 1950-1956
Ds Irik 1957-1961
Ds Stap 1961-1968
Ds Jalink 1969-1977 samen met Heerlen Meezenbroek
Ds Muntinga 1978-1980 samen met Treebeek
Ds Broeder 1981-1987 samen met Treebeek
Ds vd End 1987-1995 samen met Brunssum

Het Land Van Herle

Historisch tijdschrift voor oostelijk Zuid-Limburg

sinds 2016:

mijnstreek

HISTORISCH MAGAZINE VOOR PARKSTAD LIMBURG

Voor abonement en lezen van oude nummers: www.landvanherle.nl